

Els signes monetaris fraccionaris de les Illes Balears durant la guerra 1936-1939

A. TURRÓ I MARTÍNEZ

UNA MICA D'HISTÒRIA

Considerem absolutament necessari, per comprendre la complexa qüestió monetària de les Balears durant el conflicte bèl·lic generat per la revolta militar espanyola del 18 de juliol del 1936 contra el règim republicà, fer una mica d'història dels esdeveniments a les illes.

Les illes Balears són un cas atípic en la guerra civil espanyola del 1936-1939, car si bé a les illes de Mallorca i d'Eivissa la sublevació facciosa triomfà des del primer dia sense cap resistència efectiva, a l'illa de Menorca els caps facciosos foren empresonats, i la tropa i la població es mantingueren fidels a la República, de manera que s'establí el cas paradoxal que, de les tres illes, una es mantingué republicana i dues en poder dels militars revoltats.

El cap de la rebelió mallorquina, el general Manuel Godet, després de la seva victòria a les illes, es traslladà el 19 de juliol a Barcelona per posar-se al cap dels revoltats, però el moviment facciós fou aixafat a la capital catalana per la reacció del poble i les forces d'ordre públic del govern català. El general Godet fou empresonat i més tard afusellat.

Esclafat el moviment sediciós al Principat de Catalunya i al País Valencià, el Govern de la Generalitat catalana organitzà una expedició per alliberar les dues illes.

L'expedició, comanada pel comandant Albert Bayo, amb la col·laboració de forces valencianes, desembarcà i s'apoderà de l'illa d'Eivissa sense gaire resistència, el dia 9 d'agost del 1936, i es plantejà el desembarcament a l'illa de Mallorca, el qual s'efectuà, de sorpresa i amb ple èxit a la badia de Portocristo el dia 16 d'agost del 1936.

Malauradament es confià massa en una favorable reacció popular, que no es produí, i les forces de desembarament s'entretingueren massa en gaudir de l'èxit de l'operació, sense aprofitar-se del factor sorpresa per arribar, com a mínim, fins a Manacor i el seu nus de comunicacions.

Els militars es referen de la sorpresa i organitzaren el contraatac amb l'ajuda de l'aviació italiana cridada urgentment en socors.

La situació esdevingué crítica i el cap de pont s'anava reduint. Si bé cal reconèixer que l'expedició catalana no estigué prou ben organitzada a causa de l'heterogeneïtat dels seus combatents i perquè cregueren que l'èxit seria tan fàcil com la presa d'Eivissa, l'expedició podia haver triomfat si el Govern espanyol republicà hagués aportat l'ajuda i el suport de la flota i aviació republicana a les seves ordres.

Però el Govern central, més preocupat a frenar les iniciatives catalanes que a guanyar la guerra, va declarar que l'expedició catalana no comptava amb l'assentiment del Govern, i amb el pretext que les armes i els combatents republicans eren més necessaris als diversos fronts de la península, el 5 de setembre del 1936 donà l'ordre al cuirassat Jaume I d'abandonar l'illa i evaquar les forces republicanes del cap de pont, el qual s'havia anat reduint considerablement.

Per ordre d'Indelacio Prieto del PSOE, ministre de Marina i Aire, que es justificà amb la seva famosa frase «Dejadlos, no vendran nadando» el dia 10 de setembre de 1936 s'obligà a abandonar les illes d'Eivissa i Formentera, les quals quedaren de nou en poder dels franquistes. Evidentment, no vingueren nedant, però Mallorca es convertí en una important base naval i aèria pels italians i els facciosos.

Les forces franquistes de Mallorca projectaren diverses vegades fer un desembarcament i apoderar-se de l'illa de Menorca, però pressions dels anglesos, que no podien permetre el total control de la Mediterrània per part dels italians (que es feren els amos de Mallorca) i dels facciosos espanyols, obligà a mantenir l'*statu quo* establert els primers dies.

Després de la caiguda de Catalunya en poder de les tropes franquistes a la primeria de febrer del 1939, la situació de Menorca era insostenible, i el dia 7 de febrer 1939 la guarnició de Menorca demanà rendir-se. El creuer britànic *Devonshire* s'encarregà de traslladar els negociadors franquistes de Mallorca a Maó i evaquà a Marsella els més destacats caps militars i civils republicans menorquins (uns 600).

Amb l'arribada de tropes de Mallorca, la rendició i ocupació de l'illa fou efectiva el dia 10 de febrer de 1939, i, així totes les illes Balears quedaren en poder del govern del general Franco.

Esperem que aquesta breu i esquematitzada pinzellada sobre el que passà a les Balears durant la guerra del 1936-1939 permetrà als lectors de fer-se una imatge de la situació tan atípica de les illes durant el conflicte bèl·lic.

LA SITUACIÓ MONETÀRIA A L'ILLA DE MENORCA REPUBLICANA

La crisi monetària que afectà tota la zona republicana peninsular, també afectà la població de l'illa de Menorca, que veié desaparèixer la moneda fraccionària i, com a la península, el moviment comercial de la vida quotidiana començà a quedar col·lapsat per la manca de fraccionari per tornar canvi o arrodonir els petits pagaments.

Obligats per la necessitat, començaren a proliferar els vals monetaris particulars emesos pels comerciants, els quals utilitzaren, sobretot, segells de correu per tornar canvi, segells que es feien malbé ràpidament en perjudici del públic.

Davant d'aquesta situació, el Consell Municipal de Maó en la seva sessió del dia 2 de novembre de 1937 i per iniciativa del seu alcalde, Pons Carreras, proposà que per part de tots els ajuntaments de l'illa mancomunats es procedís a l'emissió oficial de moneda fraccionària en bronze per un import total d'unes 100.000 pessetes amb els valors d'1 pesseta, de 25 cèntims i de 5 cèntims. Aquesta moneda circularia lliurement per tots els municipis de l'illa i cada ajuntament podria adquirir la quantitat de moneda que necessités segons la seva importància, pagant-la amb paper moneda de l'Estat, que quedaria en dipòsit de garantia de l'emissió i dipositat en una entitat bancària de l'illa per procedir al reembossament d'aquesta moneda provisional arribat el moment.

El senyor Pons Carreras manifestà que a la Comandància Militar de l'illa existia una partida de metall de bronze suficient per encunyar aquestes peces, i que l'adquisició d'aquest metall podria costar unes 4.000 pessetes i l'encunyació costaria unes 3.700 pessetes, despeses que es repartirien en proporció a la quantitat de moneda que demanés cada ajuntament.

Aquesta iniciativa obtingué l'acord favorable del Consell Intermunicipal i el vistiplau de les autoritats superiors militars i civils de l'illa.

Les monedes s'encunyaren en relleu per les dues cares al mateix Maó. Al camp central de l'anvers porten la insígnia històrica de Menorca, representada per vuit arcs concavats, i al seu interior una muralla amb quatre torres petites i una al mig més gran, tot voltat per la llegenda circular «Consejos Municipales -Menorca-1937»; al revers, flanquejat per una branca d'olivera a l'esquerra i la llegenda «República Española» a la dreta, hi ha el valor facial acompanyat dels mots «Vale por» i a sota un estel de cinc puntes.

Si bé la proposta inicial era per emetre solament 3 valors (1 pesseta, 25 cèntims i 5 cèntims), en realitat se n'emeteren cinc: 2,50 pessetes, 1 pesseta, 25 cèntims, 10 cèntims i 5 cèntims, però l'import total es mantingué similar al previst, ja que pujà 112.954,30 pessetes.

Cal assenyalar que en les petites peces les llegendes són abreujades i que per a les monedes de 25 cèntims i de 5 cèntims s'utilitzaren dos encunys que presenten lleugeres diferències en la branca d'olivera.

Hem de lamentar la manca de voluntat dels edils municipals per preservar la llengua del país, car aquestes monedes són en llengua castellana.

MENORCA, Illa de - (Mancomunitat de Municipis) - 44.596 habitants de dret (1936) - 7 municipis.

Emissió del 1937 (novembre). *Venciment*: no indicat *Organisme emissor*: Consells Municipals de Menorca. *Material*: bronze. *Forma*: rodona. *Sèrie*: sense. *Numeració*: sense. *Particularitats*: monedes de metall encunyades en relleu per les dues cares.

Núm. 1 - 2,50 pessetes. *Tiratge*: 24.010. *Mides*: ø 22 mm. *Pes*: 4,5 g. *Índex*: R.

Núm. 2 - 1 pessetes. *Tiratge*: 38.426. *Mides*: ø 19 mm. *Pes*: 3,7 g. *Índex*: R.

Núm. 3 - 25 cèntims. *Tiratge*: 36.933 *Mides*: ø 17 mm. *Pes*: 2,3 g. (7 olives) *Índex*: R.

a) - diferent posició i nombre de les olives a la branca d'olivera (6 olives).

Núm. 4 - 10 cèntims. *Tiratge*: 31.841 *Mides*: ø 15 mm. *Pes*: 1,4 g. *Índex*: R.

Núm. 5 - 5 cèntims. *tiratge*: 41.719 *Mides*: ø 13 mm. *Pes*: 1,2 g. (5 olives) *Índex*: R.

a) - Diferent posició i nombre de les olives a la branca d'olivera (4 olives).

CIUTADELLA (Menorca) - 10.348 habitants de dret (1936)

La Comissió de Proveïments d'aquesta vila també féu, pel seu compte, una emissió de monedes del valor d'1 pesseta (suposem que abans de les monedes de la Mancomunitat de Municipis) per un import que desconeixem, car no hem pogut trobar cap documentació oficial que s'hi referís.

Encunyades en relleu per les dues cares, en bronze, al centre de l'anvers es veu una roda dentada amb la llegenda «Comisión Abastos - Ciudadella», i al camp central del revers, el valor facial voltat d'uns adorns de fullam.

La fàbrica de calçat local P. Montserrat de la plaça de la Llibertat, 7, també féu encunyar monedes d'1 pesseta en bronze per un import que ens és desconegut. L'anvers d'aquestes monedes està completament ocupat per la llegenda circular i horitzontal «P. Montserrat - Pza. Libertad, 7 - Ciudadela» «Vale por», i al revers el valor facial «1 peseta» amb un gran núm. 1 al centre, voltat pels mateixos adorns de fullam de les monedes de la Comissió de Proveïments, és a dir, que els revers de les dues monedes són exactament idèntics.

També edità uns vals monetaris l'Oficina Administrativa local de Subministraments d'Aigua-Servei Públic, dels quals sols coneixem el valor de 10 cèntims amb un tiratge de 10.000 vals, o sigui, un import de 1.000 pessetes. És possible, però, que aquest servei públic hagués emès altres valors que, de moment, no coneixem.

Impresos per una sola cara i a una tinta sobre cartró prim beix, en aquests vals no figura cap emblema ni dibuix ni emmarcament, i estan dentats per un costat lateral, ja que segurament foren impresos en blocs de dos per la impremta Camps,

Anvers

1 a 5

Revers: 1

2

3

4

5

també de Ciutadella. Assenyalem que el valor facial està confirmat amb xifres molt grans, a l'anvers.

Aquests vals són legalitzats al dors amb un segell quadrat en tampó violeta, que suposem que és de l'oficina subministradora, en el qual es veu una aixeta voltada per uns adorns, sense cap llegenda i per un altre segell rectangular en tampó violeta del taller mecànic local d'E. Pino.

Però la primera entitat de Ciutadella que edità vals monetaris particulars fou la Cooperativa Popular de Crèdit i Estalvi, la qual, ja el primer de gener del 1937, féu una emissió de vals o bitllets en paper, del valor de 2 pessetes i d'1 pesseta per un import total que no coneixem. Molt ben impresos per les dues cares i a dues tintes, el centre del revers està ocupat per un escaient dibuix que representa un antic talaiot, el de son Catlar, típic monument prehistòric de les illes.

Lamentem, una vegada més, que tot el monetari de Ciutadella sigui en llengua castellana.

Volem assenyalar que a Ciutadella és remarcable una petita plaça porxada construïda sobre el que fou el claustre del convent dels agustins (s.xix).

Emissió de l'1 de gener del 1937. Venciment: no indicat. *Organisme emissor:* Cooperativa Popular de Crèdit i Estalvi. *Material:* paper blanc. *Forma i Mides:* rectangular - 67 x 105 mm. *Sèrie:* A. *Numeració:* impresa en negre a l'anvers i doble al revers. *Particularitats:* tres signatures manuscrites amb tinta negra a l'anvers. Sense cap segell.

Núm. 6 - 2 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Colors:* imprès en negre sobre fons gris clar, text anvers i dibuix del revers en verd. *Índex:* RRR.

a) - Solament amb dues signatures i sense la doble numeració del revers.

Núm. 7 - 1 pesseta. *Tiratge:* desconegut. *Colors:* imprès en negre sobre fons violeta a l'anvers i en negre i bistre sobre fons violeta clar al revers. *Índex:* RR.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Comissió de Proveïments de Ciutadella. *Material:* bronze. *Forma:* rodona. *Sèrie:* sense. *Numeració:* sense. *Particularitats:* monedes de metall encunyades en relleu per les dues cares.

Núm. 8 - 1 pesseta. *Tiratge:* desconegut. *Mides:* ø 22 mm. *Pes:* 3,6 g. *Índex:* RR

Sense data d'emissió ni de venciment. Organismes emissor: P. Montserrat. *Material:* bronze. *Forma:* rodona. *Sèrie:* sense. *Numeració:* sense. *Particularitats:* monedes de metall encunyades en relleu per les dues cares.

Núm. 9 - 1 pesseta. *Tiratge:* desconegut. *Mides:* ø 22 mm. *Pes:* 3,6 g. *Índex:* R.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Oficina Administrativa Subministrament d'Aigua - Servei Públic. *Forma i Mides:* quadrada - 45 x 45 mm. *Color:* impresos en blau, valor confirmat en negre. *Sèrie:* sense. *Denominació:*

8

9

10

11

12

13 i 14

15

val. *Numeració*: impresa en blau a l'anvers. *Particularitats*: impresos per una sola cara. Dentats per un costat lateral. Sense cap signatura. Segell tampó violeta quadrat amb una aixeta al camp central voltada per uns adorns, sense cap llegenda i un altre segell rectangular en tampó violeta que diu «E. Pino-Taller Mecánico - Paseo San Nicolás - Ciudadela (Menorca)».

Núm. 10 - 0,10 pessetes. *Tiratge*: 10.000. *Material*: cartó prim beix. *Índex*: RRR.

LA SITUACIÓ MONETÀRIA A LES ILLES DE MALLORCA I D'EIVISSA FRANQUISTES

Malgrat que el govern de Burgos aconseguí controlar el seu sistema monetari fent emissions oficials de paper moneda de diversos valors i de curs legal a tota la seva jurisdicció, en reemplaçament de la moneda divisionària republicana gairebé inexistent (fins al punt que són molt rares les emissions monetàries municipals a la seva zona peninsular i poquíssims els vals o bons particulars durant els prop de tres anys de guerra a les illes de Mallorca i d'Eivissa en poder seu), el problema de la desaparició o escassetat de divisionari es feu sentir, i per solucionar-lo, atès que la distància i les dificultats i perills de la travessia marítima eren un fort obstacle per a l'abastiment de les dues illes en moneda «nacional», bastants comerciants i entitats, sobretot els de fora la capital mallorquina, no tingueren altra solució que la d'editar vals particulars per solventar llurs problemes de canvis.

Coneixem diversos vals i monedes particulars a Alaró, Búger, Campanet, Costitx, Inca, Manacor i Selva a l'illa de Mallorca, a la ciutat d'Eivissa i a Sant Antoni a l'illa d'Eivissa, tots en castellà, evidentment.

Cal assenyalar que en el cap de pont de les forces republicanes a l'illa de Mallorca, la Inspecció de Milícies de la Generalitat de Catalunya va fer uns vals monetaris de fabricació casolana datats a «Base de Manacor» (malgrat que Manacor no s'arribà a conquerir).

MALLORCA, Illa de - 299.815 habitants de dret (1936) - 52 municipis.

No coneixem cap val de la capital mallorquina, encara que és possible que se n'haguessin creat alguns.

ALARÓ - (Mallorca) - 4.407 habitants de dret (1936)

La fàbrica local de calçat Pedrero i Fill aprofità unes xapes que havia emès ja feia anys i les tornà a posar en circulació per remeiar els seus problemes monetaris.

Aquestes xapes o getons són de coure i tenen format octogonal. Encunyades en relleu per les dues cares, el seu valor és de 4 rals (1 pesseta). A l'anvers es llegeix la inscripció circular «Pedrero y Fill - Alaró» i al centre, en una línia, «4 Rals». Al revers, la llegenda diu «Fàbrica de Calssat». Cal remarcar que les llegendes

d'aquestes peces són en català arcaic (segurament es devia permetre la seva circulació perquè eren antigues).

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Pedrero i Fill. *Material:* coure. *Forma i Mides:* octogonal - 21,5 x 21,5 mm. *Pes:* 2,3 g. *Sèrie:* sense. *Numeració:* sense. *Particularitats:* monedes de metall encunyades en relleu per les dues cares.

Núm. 11 - 4 rals (1 pesseta) - *Tiratge:* desconegut. *Índex:* RRR.

BÚGER - (Mallorca) - 1.173 habitants de dret (1938)

La tenda de queviures de Julià Alemany del carrer del General Franco, 14, d'aquesta població, feu una emissió de vals particulars d'un valor de 10 cèntims per un import que ens és desconegut. Impresos a dues tintes per la impremta Jaume Reinés d'Inca, en aquests bitllets no hi figura cap emblema ni dibuix, a part unes ratlles rectes d'emmarcament. Alemany era també l'alcalde del poble.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Queviures Julià Alemany *Material:* paper blanc. *Forma i Mides:* rectangular - 55 x 85 mm. *Sèrie:* sense. *Denominació:* val. *Numeració:* amb numerador negre al revers. *Particularitats:* signats a mà amb tinta blava al revers. Sense cap segell.

Núm. 12 - 10 cèntims. *Tiratge:* desconegut. *Color:* imprès en verd sobre fons bistre. *Índex:* RRR.

CAMPANET - (Mallorca) - 2.963 habitants de dret (1938)

El cafè local Can Gil de Pere Tortellà situat a la plaça d'Espanya, 27, edità uns vals del valor de 50 cèntims i de 20 cèntims, dels quals no coneixem l'import emès. Impresos per una sola cara i a una tinta sobre cartró de color diferent a cada valor, no hi figura cap dibuix ni emblema ni emmarcament.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Cafè Can Gil de Pere Tortellà. *Forma i Mides:* rectangular - 37 x 51 mm. *Color:* impresos en negre. *Sèrie:* sense. *Denominació:* val. *Numeració:* sense. *Particularitats:* impresos per una sola cara. Signats a mà amb tinta negra al dors. Sense cap segell.

Núm. 13 - 50 cèntims. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartró blau clar. *Índex:* RR.

Núm. 14 - 20 cèntims. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartró carbassa. *Índex:* RR.

COSTITX - (Mallorca) - 1.317 habitants de dret (1938)

El cafè de Bernard Ferragut Oliver, de la plaça Franco, 5, va editar uns vals d'un valor de 15 cèntims per un import que no coneixem. Impresos per una sola cara i a una tinta per la impremta Miquel Duran d'Inca, en aquests cartrons no hi figura cap emblema ni dibuix, però estan enquadrats per una gruixuda ratlla recta.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Cafè de Bernard Ferragut. *Material:* cartró prim gris clar. *Forma i Mides:* rectangular (angles arrodonits) - 38 x 60 mm. *Color:* impresos en negre. *Sèrie:* sense. *Denominació:* val. *Numeració:* sense. *Particularitats:* impresos per una sola cara. Una signatura manuscrita amb tinta blava al dors. Sense cap segell.

Núm. 15 - 15 cèntims. *Tiratge:* desconegut. *Índex:* RRR.

INCA - (Mallorca) - 10.547 habitants de dret (1936)

Els industrials i comerciants d'Inca es posaren d'acord per fer conjuntament una emissió local de paper moneda divisionària de validesa i de curs a tota la vila; així se solucionava el problema de tots. L'emissió consta dels valors d'1 pesseta, de 25 cèntims i de 10 cèntims per un import total de 28.000 pessetes.

Impresos a tres tintes per la impremta d'Antoni Vich del carrer del Conqueridor, 15, de Ciutat de Mallorca, aquests bitllets estan presidits al costat esquerra de l'anvers per una alegoria al comerç i a la indústria en forma del caduceu del déu Mercuri, una roda dentada i un mall sobre el fons d'un sol radiant. Al fons del camp central es veu una vista parcial de la vila amb una fàbrica i una gran xemeneia en primer terme, tot emmarcat per una sanefa. Al centre del revers sobresurt, dins d'un cercle voltat per unes orles ovals, el valor facial.

Al marge d'aquesta emissió unitària, la impremta, llibreria i perfumeria local de Miquel Duran edità uns vals monetaris particulars d'un valor de 15 cèntims. Impresos per la mateixa casa a dues tintes a l'anvers i solament en una al revers, sobre paper blanc, en aquests vals no hi figura cap emblema ni dibuix, solament estan emmarcats per unes ratlles rectes. Estan dentats pel costat esquerre, car foren confeccionats en forma de talonaris amb una matriu de control.

També al marge dels bitllets unitaris, la fàbrica local de gasoses i refrescos Tomás Capellà del carrer de Sant Bertomeu, 17, féu particularment una emissió de bitllets dels valors de 50 cèntims i de 20 cèntims per un import total que ens és desconegut. Impresos a tres tintes a les dues cares per la impremta local M. Duran, en aquests vals no hi figura cap dibuix ni emblema.

També la fàbrica de calçats Gelabert i Beltran edità uns vals dels valors de 25 cèntims i de 10 cèntims per un import total de 3.500 pessetes. Confeccionats per la impremta local d'Antoni Vich que els imprimí a dues tintes sobre cartró primet, en aquests vals no hi figura cap emblema ni dibuix a part del seu emmarcament.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: la indústria i el comerç d'Inca. *Material:* paper blanc (gruixut en el valor de 25 cèntims). *Forma i mides:* rectangular - 48 x 88 mm. *Numeració:* impresa en vermell al revers. *Particularitats:* sense cap signatura. Sense cap segell.

16 al 18

19

Núm. 16 - *1 pesseta*. *Tiratge*: 20.000 *Colors*: imprès en marró sobre fons blavós (valor en lletres, en vermell) a l'anvers. Imprès en marró i vermell sobre fons blavós al revers. *Sèrie*: A. *Índex*: RR

Núm. 17 - *25 cèntims*. *Tiratge*: 20.000 *Colors*: imprès en marró sobre fons groc fosc (valor en lletres, en vermell) a l'anvers. Imprès en marró i vermell sobre fons groc fosc al revers. *Sèrie*: B. *Índex*: RR.

Núm. 18 - *10 cèntims*. *Tiratge*: 30.000 *Colors*: imprès en marró sobre fons lilós (valor en lletres, en vermell) a l'anvers. Imprès en marró i vermell sobre fons lilós al revers. *Sèrie*: C. *Índex*: RR

Sense data d'emissió ni de venciment. *Organisme emissor*: impremta M. Duran. *Material*: paper gruixut blanc. *Forma i Mides*: rectangular - 42 x 78 mm. *Colors*: impresos en marró sobre fons vermellós a l'anvers i solament en marró al revers. *Sèrie*: sense. *Numeració*: impresa en marró al revers. *Particularitats*: sense cap signatura. Sense cap segell.

Núm. 19 - *15 cèntims*. *Tiratge*: desconegut. *Índex*: RR.

Sense data d'emissió ni de venciment. *Organisme emissor*: productes Capellà. *Material*: paper gruixut blanc. *Forma i mides*: rectangular - 63 x 90 mm. *Sèrie*: sense. *Numeració*: impresa en carmí o vermell al revers. *Particularitats*: sense cap signatura. Segell tampó violeta ovalat «Gaseosas y Refrescos Capellá - Inca» o «Gaseosasy Refrescos. T.Capellá - San Bartolomé, 17 - Inca» al revers.

Núm. 20 - *50 cèntims*. *Tiratge*: desconegut. *Colors*: imprès en marró, verd i carmí. *Índex*: RR.

a) Amb un segell tampó violeta en forma d'escut «Fábrica de Hielo-Tomás Capellà-San Bartolomé, 17 - INCA» al revers.

Núm. 21 - *20 cèntims*. *Tiratge*: desconegut. *Colors*: imprès en blau, verd oliva i vermell. *Índex*: RR.

a) Amb un segell tampó vermell en forma d'escut «Fábrica de Hielo-Tomás Capellá-San Bartolomé 17-INCA» al revers.

Sense data d'emissió ni de venciment. *Organisme emissor*: fàbrica de calçats Gelabert i Beltran. *Material*: cartró prim blanc. *Forma i Mides*: rectangular - 50 x 75 mm. *Sèrie*: sense. *Denominació*: val. *Particularitats*: sense cap signatura. Segell tampó violeta ovalat «Gelabert y Beltrán» S.L.....Inca (Mallorca)» al revers.

20 i 21

22 i 23

24 i 25

26
al
40

41
i
42

Núm. 22 - 25 cèntims. *Tiratge*: 10.000. *Colors*: imprès en marró sobre fons marró clar i blau clar al medalló central, a l'anvers. Imprès en marró al revers. *Numeració*: impresa en negre a l'anvers. *Índex*: RR.

Núm. 23 - 10 cèntims. *Tiratge*: 10.000. *Colors*: imprès en blau fosc sobre fons blau i blau pàl·lid al medalló central, a l'anvers. Imprès en blau fosc al revers. *Numeració*: impresa en vermell a l'anvers. *Índex*: RR.

a) - Sense segell tampó.

MANACOR - (Mallorca) - 15.760 habitants de dret (1936)

Existeixen uns vals de la parròquia de Nostra Senyora dels Dolors ja en ús molt abans de la guerra. Dividits en tres emissions, aquests vals sorprenen per la seva extensa gamma de valors que va dels 5 cèntims a les 22 pessetes.

Segons sembla, aquests vals eren destinats per a caritat als pobres, però si eren una caritat no sabem comprendre el perquè es necessitaven tants valors diferents (36 en total) i alguns tan estranys com, per exemple, 1,15 pessetes, 3,40 pessetes o encara 11,80 pessetes.

És doncs encara una incògnita la destinació d'aquests vals, però el que sí sembla cert és que alguns valors d'aquests vals s'utilitzaren com a moneda divisionària durant la crisi monetària dels anys de la guerra.

Aquests vals, que es procurà que fossin tots diferents, ja sigui pel material utilitzat o pel color de la impressió, estan impresos per una sola cara i a una sola tinta, sense cap emblema ni dibuix a part d'una fina orla d'enquadrament, diferent en cada una de les tres emissions.

Davant la impossibilitat de saber exactament quins foren els valors utilitzats o acceptats com a moneda divisionària de curs més o menys extès, classificarem i descriurem tots els valors «normals» fins a 5 pessetes, però deixarem al marge els valors «estranys», ja que no tenen realment utilitat per a facilitar els canvis.

Assenyalem que en la primera emissió sols existeix el valor de 50 cèntims i que en un cert nombre de vals aquest valor fou rectificat a mà per convertir-lo en 1 pesseta. La segona emissió compta amb 22 valors que van dels 5 cèntims a les 5 pessetes, dels quals cataloguem els 17 valors més normals. La tercera emissió comprèn 13 valors, que són els més elevats de tota la sèrie, ja que van de les 2,60 pessetes a les 22 pessetes i dels quals sols en classifiquem 2, car tots els altres valors o bé són més elevats de 5 pessetes o són valors extravagants.

Durant els 20 dies que durà el cap de pont republicà a la zona de Manacor de l'illa de Mallorca, la Inspecció de Milícies Antifeixistes de la Conselleria de Defensa de la Generalitat de Catalunya va fer uns vals monetaris de fabricació casolana, dels quals sols coneixem el valor de 2 pessetes. Escrits a màquina sobre paper blanc, aquests vals estan localitzats a la base de Manacor, malgrat que aquesta ciutat no s'arribà a conquerir i quedà sempre en poder de les autoritats franquistes.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: parròquia de Nostra Sra. dels Dolors. *Material:* cartolina marró clar. *Forma i Mides:* rectangular - 33 x 50 mm. *Color:* impresos en negre. *Sèrie:* sense. *Numeració:* a mà amb tinta negra al dors. *Particularitats:* impresos per una sola cara. Sense cap signatura. Inicials P. M. (Parròquia Manacor) en tampó violeta al dors. Unitat monetària escrita amb totes les lletres. Primera emissió (orla d'enquadrament molt fina).

Núm. 24 - 1 pesseta (sobre 0,50) valor rectificat a mà amb tinta negra. *Tiratge:* desconegut. *Índex:* RR.

Núm. 25 - 0,50 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Índex:* RR.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: parròquia de Nostra Sra. dels Dolors. *Forma i Mides:* rectangular - 33 x 50 mm. *Color:* impresos en negre. *Sèrie:* sense. *Numeració:* sense. *Particularitats:* impresos per una sola cara. Sense cap signatura. Sense cap segell. Segona emissió (orla d'enquadrament gruixuda amb una petita creu als 4 angles). Unitat monetària abreujada.

Núm. 26 - 5 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartró prim raspós groc fort. *Índex:* R.

Núm. 27 - 3 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartró prim raspós blau clar. *Índex:* R.

Núm. 28 - 2,50 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartolina gris pàl·lid. *Índex:* R.

Núm. 29 - 1,75 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartolina beix rosat. *Índex:* R.

Núm. 30 - 1,50 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartolina gris clar. *Índex:* R.

Núm. 31 - 0,70 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartolina crema grisós. *Índex:* R.

Núm. 32 - 0,60 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* cartolina blau clar. *Índex:* R.

Núm. 33 - 0,50 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* paper setinat beix. *Índex:* R.

a) - amb un segell tampó negre ovalat «Real Iglesia Parroquial de los Dolores de Manacor - Mallorca»

Núm. 34 - 0,40 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* paper setinat blanc. *Índex:* R.

Núm. 35 - 0,30 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* paper setinat vermell vinós. *Índex:* R.

Núm. 36 - 0,25 pessetes. *Tiratge:* desconegut. *Material:* paper setinat groc clar. *Índex:* R.

Núm. 37 - 0,20 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Material*: paper setinat verd oliva clar. *Índex*: R

Núm. 38 - 0,15 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Material*: paper setinat rosa. *Índex*: R.

Núm. 39 - 0,10 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Material*: paper setinat blau gris clar. *Índex*: R..

Núm. 40 - 0,05 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Material*: paper setinat verd oliva clar. *Índex*: R.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: parròquia de Nostra Sra. dels Dolors. *Forma i Mides*: rectangular - 33 x 50 mm. *Color*: impresos en blau fosc. *Sèrie*: sense. *Numeració*: sense. *Particularitats*: impresos per una sola cara. Sense cap signatura. Sense cap segell. Tercera emissió (orla d'enquadrament gruixuda amb una petita flor als 4 angles). Unitat monetària abreujada.

Núm. 41 - 4 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Material*: cartolina gris-blavós clar. *Índex*: R.

Núm. 42 - 2,60 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Material*: cartolina crema. *Índex*: R.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Inspecció de Milícies de la Conselleria de Defensa de la Generalitat de Catalunya. *Material*: paper de barba blanc. *Forma*: rectangular. *Color*: escrit en negre. *Sèrie*: sense. *Denominació*: val. *Numeració*: manuscrita amb tinta negra a l'anvers. *Particularitats*: escrits a màquina per una sola cara. Signats a mà amb tinta negra. Segell tampó negre rectangular «Generalitat de Catalunya - Inspecció de Milícies....» a l'anvers.

Núm. 43 - 2 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Mides*: 50 x 95 mm. *Particularitats*: valor escrit en lletres.

a) - Valor escrit en xifres. *Mides*: 52 x 85 mm.

SELVA - (Mallorca) - 4.123 habitants (1938)

El cafè d' Andreu Sastre, que també tenia un taller de fusteria i, a més, era el jutge municipal, féu una emissió de vals moneda dels valors de 50 i de 20 cèntims per un import total que desconeixem els quals, a causa de la necessitat de fraccionari, circularen normalment per tota la població.

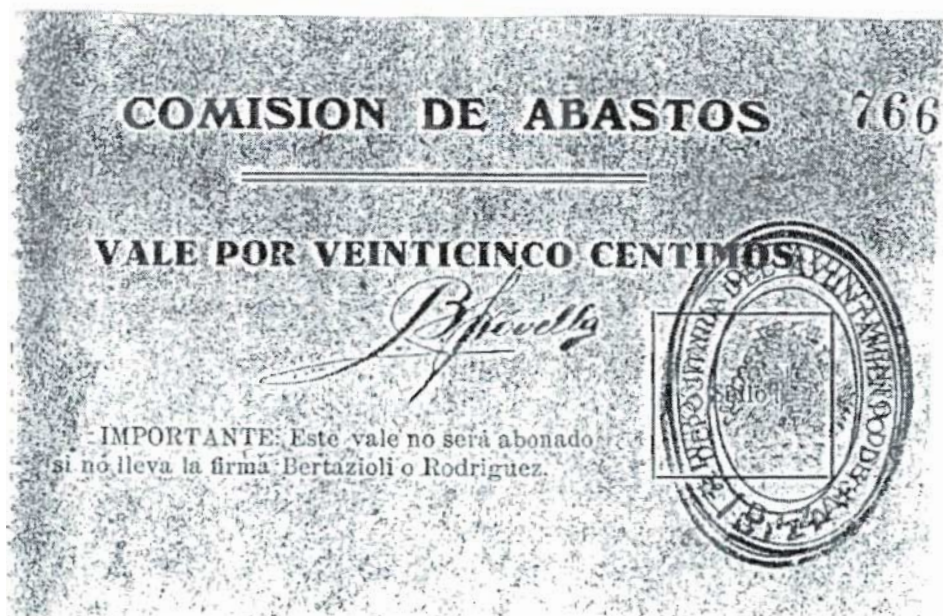
Impresos per una sola cara sobre cartró, no hi figura cap dibuix ni emblema i estan enquadrats per una simple ratlla recta.

43

44 i 45

46 al 48

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Cafès Andreu Sastre. *Material:* cartró gris clar. *Forma i Mides:* rectangular (angles arrodonits) - 38 x 60 mm. *Color:* impresos en negre. *Sèrie:* sense. *Denominació:* val. *Numeració:* sense. *Particularitats:* impresos per una sola cara. Una signatura manuscrita amb tinta blava al dors. Sense cap segell.

Núm. 44 - 50 cèntims. *Tiratge:* desconegut. *Índex:* RR.

Núm. 45 - 20 cèntims. *Tiratge:* desconegut. *Índex:* RR.

EIVISSA, illa d' - 30.854 habitants de dret (1936) - 5 municipis

EIVISSA - 8.500 habitants de dret (1936)

A la ciutat d'Eivissa, capital de l'illa, la Comissió de Proveïments de l'ajuntament posà en circulació uns vals dels valors de 10 pessetes, de 5 pessetes i de 25 cèntims per un import total que no coneixem.

Aquests bitllets, d'un format força gran, estan impresos a una tinta i per una sola cara sobre paper de color sense cap emblema ni dibuix, amb una orla d'emmarcament en els valors en pessetes.

Les autoritats republicanes, durant el mes que governaren a l'illa, mantingueren en circulació aquests vals i marcaren els que s'anaven posant en circulació amb la data del desembarcament (8 d'agost de 1936).

Quan les milícies republicanes abandonaren l'illa, les autoritats franquistes que reprengueren el poder continuaren mantenint la validesa i circulació d'aquests vals.

De la capital de l'illa coneixem també els vals particulars creats per la farmàcia de la vídua de Joan Tur situada a la plaça de la Font, dels quals hem vist el valor de 50 cèntims. Són impresos per una sola cara i emmarcats per unes ratlles rectes paral·leles.

També els magatzems generals de Josep Costa i Torres, comerciant d'alimentació que tenia dos magatzems, un al carrer del bisbe Torres Mayans, núm. 2, i l'altre a la carretera de Sant Joan, 5, feren una emissió de vals dels valors de 20 cèntims i de 10 cèntims per un import total que ignorem. Impresos per una sola cara sobre cartró prim, en aquests vals no hi figura cap emblema ni dibuix a part d'una fina orla d'enquadrament.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Comissió de Proveïments de l'Ajuntament. *Forma:* rectangular. *Sèrie:* sense. *Denominació:* taló o val. *Numeració:* amb numerador negre a l'anvers. *Particularitats:* impresos per una sola cara. Una signatura estampillada en violeta. Dentats pel costat esquerra. Segell també violeta ovalat «Depositaria del Ayuntamiento de Ibiza» a l'anvers.

Núm. 46 - 10 pessetes. *Tiratge*: desconegut. *Material*: paper prim blanc. *Mides*: 125 x 172 mm. *Color*: imprès en marró. *Índex*: RRR

a) - Signats a mà amb tinta blava. Datats del 8 d'agost de 1936 a màquina en negre.

Núm. 47 - 5 pessets. *Tiratge*: desconegut. *Material*: paper prim taronja. *Mides*: 125 x 172 mm. *Color*: imprès en negre. *Índex*: RRR.

Núm. 48 - 25 cèntims. *Tiratge*: desconegut. *Material*: paper prim blau. *Mides*: 83 x 123 mm. *Colors*: imprès en negre. *Índex*: RRR.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: farmàcia Tur. *Material*: cartró prim gris. *Forma i Mides*: rectangular - 37 x 50 mm. *Color*: impresos en negre. *Sèrie*: sense. *Numeració*: sense. *Particularitats*: impresos per una sola cara. Segell tampó blau rectangular «Farmacia de Vda., J. Tur - Ibiza - Islas Baleares - Núm. Fecha. Valor en Total.» al dors. Rubricat a mà amb tinta negra al dors.

Núm. 49 - 50 cèntims. *Tiratge*: desconegut. *Índex*: RR.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: queviures Costa. *Forma i Mides*: gairebé quadrada - 40 x 45 mm. *Color*: impresos en negre. *Sèrie*: sense. *Numeració*: sense. *Particularitats*: impresos per una sola cara. Sense cap signatura. Segell tampó violeta rodó «Almacenes Generales - José Costa Torres - Ibiza» al dors.

Núm. 50 - 20 cèntims. *Tiratge*: desconegut. *Material*: cartró prim blau-gris clar. *Índex*: RR.

Núm. 51 - 10 cèntims. *Tiratge*: desconegut. *Material*: cartró prim crema. *Índex*: RR.

SANT ANTONI ABAD o DE PORTMANY - (Eivissa) - 5.328 habitants de dret (1936)

El bar Bona Vista local propietat de Josep Escandell féu una emissió de vals monetaris del valor de 60 cèntims. Impresos per una sola cara i a una sola tinta, estan emmarcats per dues fines ratlles paral·leles, sense cap altre emblema ni dibuix.

Sense data d'emissió ni de venciment. Organisme emissor: Bona Vista Bar. *Material*: cartró prim blanc. *Forma i Mides*: rectangular - 35 x 53 mm. *Color*: impresos en negre. *Sèrie*: sense. *Numeració*: sense. *Particularitats*: impresos per una sola cara. Sense cap signatura. Segell tampó violeta ovalat «Buena Vista Bar - José Escandell - San Antonio (Ibiza)» al dors.

Núm. 52 - 60 cèntims. *Tiratge*: desconegut. *Índex*: RR.

Estem convençuts que deuen existir altres vals monetaris particulars en circulació a les dues illes ocupades pels franquistes, però, ara per ara, no en tenim coneixement.

Per tant, acabem aquí l'estudi de les emissions monetàries de les illes Balears durant la guerra del 1936-1939.

49

50 i 51

52

I L L E S
B A L E A R S

